

Jäsen n:o 10**Werner Starck** (1856-1921)

Suomen järjestyksessä toinen kunnanlääkäri

Werner Starck oli Duodecimia perustettaessa vain 25-vuotias eli ryhmän nuorimpia. Lääketieteellisessä tiedekunnassa hänellä oli kuitenkin menossa jo viides lukuvuosi, joten opinnot olivat siihen asti sujuneet hyvin ja ripeästi. Kandidaattiaikanaan välillä vt. kunnanlääkäriksi ryhtynyt Starck ei lopulta pitänyt kiirettä valmistumisella, ja LL-opintoihin kului peräti yhdeksän ja puoli vuotta, joka oli perustajatusinan ehdoton ennätys.

Werner Starck oli perustajatusinasta ainoa, josta tuli toisen polven lääkäri. Suomessa laillistettujen lääkäreiden joukossa hän kuitenkin edusti ensimmäistä sukupolvea kuten kaikki muutkin, sillä isä Johan Wilhelm Starck oli opiskellut lääkäriksi Venäjällä ja tehnyt siellä elämäntyönsä. J.W. Starck ei koskaan liittynyt Finska Läkaresällskapetiin eikä ilmeisesti koskaan hankkinut laillistusta Suomen Lääkintökollegiolta. Hän oli jo vuonna 1847 eli 50-vuotiaana luopunut lääkärintoimesta ja asettunut Antreasta Laatokan rannalta ostamalleen Saviniemen tilalle. Hän solmi vasta vanhoilla päivillään avioliiton ja oli Wernerin syntyessä jo 59-vuotias. Werner Starck kävi koulunsa Viipurissa ja kirjoittautui 18-vuotiaana ylioppilaana Helsingin yliopiston Viipurilaiseen osakuntaan.

Aikalaiskuvausten mukaan iloinen, huumorintajuinen ja toveripiirissä suosittu Starck oli Duodecim-seuran ensimmäisen sihteerin Adolf Hällströmin hyvä ystävä. Juuri Starck ehdotti perustamiskokouksen sihteeriksi Hällströmiä, joka sitten äänestyksen jälkeen tulikin valituksi. Ilkikurinen Hällström on antanut perustamispöytäkirjassa Starckin puheenvuoroille runsaasti tilaa, mutta ikuiseksi arvoitukseksi jää, mikä osa niistä on lopulta Starckin omasta suusta ja mikä sihteerin omasta päästä. Pykälässä 6 Starck vielä aivan asiallisesti, selkeästi ja ytimekkäästi esittää Hällströmiä sihteeriksi ja arkistonhoitajak-

Werner Starck nuorena lääketieteen kandidaattina Duodecim-seuran perustamisen aikoihin. Matti Hillbomin kokoelmat.

si, mutta jo pykälässä 10 puhuu rönsyilevä ja asiasta syrjähtelevä henkilö, jonka voisi ajatella nauttineen »mahdollisen kollapsin välttämiseksi stimulantioita», kuten pöytäkirja kertoo seurueen illan aikana tehneen:

Civis Starck nousi istuimeltaan ja lausui: H.H! Koska me yksimielisesti olemme valinneet kassöörin, ja semmoisen kassöörin, jonka kelpoisuudesta ei laisinkaan ole syytä lausua epäilyksiä, rohkenen kaikessa nöyryydessäni tämän johdosta tuoda herroille esille erään ehdoituksen. Sen minä teen sitä suuremmalla luottamuksella, koska uskallan toivoa, ettei ehdoitukseni ole aivan mitätön. Tosin on asia sitä laatuja, että se kenties vaatisi tarkempaa miettimistä ennenkuin se kevytmielisesti ja kypsymättömänä esitellään, vaan ajan vähyyteen katsoen ja etenkin siihen, että, jos ehdoituksellani on kunnia voittaa herrojen suosiota, se mitä pikemmin tulee toimeen pantavaksi, uskallan minä ehdotella kokouksen keskusteltavaksi eikä, syystä että, niin kuin minun jo oli kunnia huomauttaa, meillä on rahastonhoitaja, olisi perustettava kassöörin hoidettavaksi oma rahasto. Niinkuin herrat tietänevät on kaikilla seuroilla,

joilla on kassanhoitaja myöskin rahasto ja koska tiedän että meidänkin seuramme on se, joka tahtoo ja uskaltaa aikaansa ja ajan vaatimuksia seurata, rohkenen minä yksin tästäkin syystä pysyä ehdoituksessani, että yhdistys perustaa itsellensä rahaston». Koska asia oli tärkeä, syntyi siitä erinomaisen vilkas keskustelu, johon ottivat osaa 12 jäsenä ja puheenvuoroa pyydettiin 49 kertaa.

Itse asiassa tiedämme, että Starck ei käyttänyt edellä siteerattua puheenvuoroa. Seuran kymmenvuotisjuhlien merkeissä laaditussa pienessä historiikissa nimittäin kerrotaan, että tämä pykälä ei vastaa lainkaan todellisen kokouksen kulkua vaan se on keksitty puhtaasti yleisön hauskuuttamiseksi (Wikström 1891).

Starck on selvästi ollut paitsi huumorintajuinen myös taitava kynäniekka. Albert Pflerin ehdotuksesta Duodecim-seuralle perustettiin jo marraskuussa 1881 pidetyssä seuran toisessa kokouksessa oma »sanomalehti», ja sen ensimmäiseksi vastuunalaiseksi toimittajaksi valittiin Werner Starck. Tumor albus -niminen lehti kertoi hauskaasti kokouksissa tapahtuneista asioista ja muista päivän uutisista. Käsin kirjoitettua lehteä on vanhan arkistoluettelon mukaan ollut ainakin vielä vuonna 1913 tallella muutamia kappaleita, mutta kaikki ovat sittemmin valitettavasti hävinneet. Starck toimitti lehden ensimmäisen vuosikerran, ja lisäksi hänet valittiin vuonna 1883 uudelleen sen toimittajaksi. Vaikka Tumor albus on hävinnyt, Starckin seuran viisivuotisjuhlien alla lokakuussa 1886 käyttämä kokouspuheenvuoro antaa aavistuksen hänen tyylistään:

Starck sanoo ensi vuosijuhlan olevan merkillisen siitä että seuran sen ainoan kerran on puoli decenniota ollut toimessa eli toimettomuudessa. Täänlaisessa juhlassa täytyisi luoda yleinen katsaus maailman tapahtumiin ja pontevammin kuin tähän asti ryhtyä ohjaamaan kansojen onnea. Kenties pitäisi lähettää joku representantti valvomaan Rumilian asioiden ratkaisemista, ellei joku seuran jäsenistä aijo hakea Bulgarian avonaiseksi julistettua ruhtinaan virkaa. Turkin sultaanille pitäisi huomauttaa miten muussa sivistyneessä maailmassa on Walhallat hävitetty. Bismarckille tarjotaan apua viina veron koroittamiseksi consumptionin kautta. Englannin kuningattaren tremens potatorum luvataan parantaa. Ruotsin kuninkaalle tarjotaan tumor albus tilattavaksi, se kun ei ollenkaan hauku häntä j.n.e. Tätä tapausta varten pitäisi Leken harjotella laulu »Ain' maailman äärihin saakka Duodecimia kiitetäköön.» Seuran jäsenet suostuivat yksimielisesti Starckin tuumiin.

Starck keskeytti välillä opintonsa ja hakeutui maaseudulle lääkärin sijaiseksi monien muiden

perustajajäsenten tapaan. Hän ei kuitenkaan ryhtynyt piiri- tai kaupunginlääkäriin sijaiseksi vaan valitsi tuohon aikaan vielä uuden ja oudon kunnanlääkäriin tehtävän. Ensimmäisenä kunnanlääkäriin oli saanut Viitasaari vuonna 1882, ja seuraavana senaatti myönsi oikeuden kunnanlääkäriin palkkaamiseen Juvan kunnalle. Lääketieteen kandidaatti Werner Starckista tuli Suomen järjestyksessä toinen kunnanlääkäri, kun hän lähti Juvalle maaliskuussa 1884 (Pesonen 1980). Hän jatkoi viran hoitamista vielä muutamia kuukausia saatuaan laillistuksen joulukuussa 1886. Vuosina 1887–1889 hän toimi kunnanlääkäriinä Mäntyharjulla ja hoiti samanaikaisesti juuri tuolloin rakenteilla olleen Savon radan omaa ratatyömaasairaala. Vuosina 1889–1891 hän toimi Kankaan paperitehtaan lääkäriinä Jyväskylässä ja siirtyi sitten Viipurin lääninsairaalan alilääkäriksi. Vuonna 1897 Starck nimitettiin Sortavalan piirilääkäriksi, ja tässä virassa hän toimi kuolemaansa asti.

Starck solmi vuonna 1883 avioliiton oopperalaulajatar Naëmi Ingmanin kanssa, ja Starckin perheen vaiheet ovat osa myös suomalaista musiikinhistoriaa. Naëmi Ingman oli opiskellut ensin Helsingissä ja Tukholmassa ja sitten kolme vuotta Pariisissa aikakauden parhaisiin kuuluneen laulunopettajan Jean Massetin konservatorioluokalla (Ingman-Starck 1928). Palattuaan kotimaahansa vuonna 1876 hän debytoi Suomalaisessa Oopperassa Auberin Musta domino-oopperan Angelana. Musiikkia harrastaville duodecimilaisille hän tuli tutuksi Helsingin juhlimana koloratuurisopraanona, jonka huippurooleihin kuuluivat esimerkiksi Mozartin Takahuilun Yön kuningatar ja Faustin Margareta. Oskar Merikanto omisti tunnetun Paitaressu-yksinlaulunsa hänelle.

Oopperalavat kunnanlääkäriin puolison ja perheenäidin rooliin vaihtanut Naëmi Ingman-Starck ryhtyi laulunopettajaksi, ja »tohtorinna Starckista» tuli näkyvä musiikkielämän johtohahmo kaikilla aviomiehen työpaikkakunnilla. Jo Jyväskylän aikoina hän perusti kaupunkiin erään Suomen ensimmäisistä naiskuoroista. Merkittävin jakso oli Sortavalan kausi, jolloin Naëmi Ingman-Starck toimi Sortavalan lyseon laulunopettajana vuodesta 1899 ja lisäksi Sor-

Naëmi Ingman 1870-luvulla, jolloin hän lauloi Suomalaisessa Oopperassa. Kuvan on laulajatar ilmeisesti lahjoittanut Matti Äyräpäälle ja se on hänen jäämistöstään päätynyt seuran kokoelmiin.

tavalan seminaarin pianonsoiton- ja laulunopettajana vuodesta 1905 alkaen. Hänen ansiostaan syrjäisessä pikkukaupungissa alettiin kuulla jopa oopperaesityksiä.

Naëmi Ingman säilytti pitkään kauniin koloratuurinsa, ja Yrjö Suomalaisen (1958) muistelmien mukaan vielä Sortavalan-aikoina »saattoivat soittotauon aikana kesken kaiken helistä Yön kuningattaren aarian triolien nopea kevyt kulku tai irtonaiset korkeat staccatot. Ihmettelin silloin! Olin siihen saakka tuntenut vain aurinkoisen, aina suoran ja samalla sydämellisen herttaisen ihmisen. Osasiko hän noin ihanasti laulaakin!» Duodecimilaiset saivat nauttia hänen laulutaidostaan ainakin Takaharjulla pidetyssä kesäkokouksessa 1910, jossa ylilääkäri Robert Elmgrenin kotona »laulun ja soiton (rouva Naëmi Starck, neiti Starck, Elmgren) ja puheiden

vaihdellessa halulla syötiin» (Duodecim 1911).

Koko Starckin perhe harrasti musiikkia ja tyttärestäkin tuli ammattimuusikko. Musiikkiin kytkeytyy myös Yrjö Suomalaisen (1958) Sortavalan-ajoilta tallentama kasku Werner Starckista:

Lauloimme Kaarlo Starckin kanssa gluntteja ja tohtorin na säesti. Välillä kiiruhti pianon äärestä keittiön puolelle, valvoakseen ruoanlaittajan hommia. Hymyillen hän palatuaan taas istahti säestäjän paikalle. Tohtori Starckilla oli potilaiden vastaanottohuone niin, että sen oven auettua saattoi laulumme eteisen läpi kuulua potilashuoneeseen. Kesken oman työnsä hänellä tuntunui olevan korva valppaana meidän laulullemmekin. Esitin juuri Herre min Gud vad den månen lyser, se vilken glans... Kun olen laulanut vuoroni loppuun, aukeaa tohtorin huoneen ovi ja kuuluu hiljainen:

Ei see, vaan sii! – Ja ovi taas sulkeutuu...

Säestäjä hymyilee ja nyökäyttää päätään. Olin laulanut suomenkielen mukaisen e:n – siis ä:hän päin. No, ei tämä tietenkään ollut ainoa synti ruotsinkielen vokaaleita vastaan.

Sellaisia olivat tuon fennomaanisukupolven edustajat: he käyttivät suomen ja ruotsin kieltä

ja tilanteen mukaan tarvittaessa vaikkapa savon tai karjalan murretta, mutta aina ehdotonta tyyliä ja tarkkaa kielikorvaa osoittaen.

Werner Starck kuoli 65-vuotiaana, ja hänet haudattiin kotikaupunkiinsa Sortavalaan, jonka piirilääkärinä hän ehti toimia lähes neljänneksivuosisadan. Vuonna 1981 Duodecim-seura teki 100-vuotisjuhliensa kunniaksi kunniakäynnin 11 perustajajäsenensä haudalle ja vain Starck jäi ilman tätä huomionosoitusta. Tuolloin elettiin vielä aikoja, jolloin oli mahdotonta selvittää edes sitä, oliko Sortavalan luterilainen hautausmaa ylipäätään säilynyt. Nyt ajat ovat toiset, ja Viipurin Duodecim-seura on päättänyt ottaa kunniatehtäväkseen selvittää hautapaikan sijainnin. Starck muistetaan miehenä, joka Duodecimin vuosijuhlissa piti lämminhenkisiä puheita manalle menneistä perustajajäsenistä ja joista varsinkin ensimmäisenä kuollut Albert Pfaler oli ollut hänelle läheinen (Warén 1921). Nyt on mahdollista muistaa vuorostaan häntä.

JAAKKO IGNATIUS
jaakko.ignatius@duodecim.fi

Henkilötietoja

Starck, Werner Johannes, s. 10.7.1856 Antreassa Saviniemen tilalla, k. 6.4.1921 Sortavalassa »sydänhalpaukseen». Vanhemmat lääketieteen tohtori kollegiasessori tilanomistaja Johan Wilhelm Starck ja Matilda Augusta Lovisa Metén. Puoliso 1883 laulajatar Naëmi Ingman 1855–1932, vanhemmat Padasjoen kirkkoherra Magnus Ingman ja Antoinette Åberg. Lapset Yrjö Mauno Vilhelm 1884–, maanmittausinsinööri; Meri Naëmi (Zilliacus) 1886–1974, laulunopettaja; Veikko Verner 1888–1949, prokuristi; Kaarlo Juhani 1892–1918, odontologian kandidaatti; Sakari Eero 1895–1942, merkonomi.

Opinnot: Ylioppilas Viborgs elementär läroverketistä 1874, kirjoitautui Aleksanterin yliopistoon (Viipurilainen osakunta). Filosofian kandidaatti (fyysis-matem.) 1877, filosofian maisteri 1882. Lääketieteen kandidaatti 14.12.1880, lääketieteen lisensiaatti 16.12.1886.

Työura: Juvan kunnanlääkäri 15.3.1884–1887 (Suomen järjestyksessä toinen kunnanlääkäri), Mäntyharjun kunnanlääkäri 14.5.1887–1889 ja samanaikaisesti Savon rata-rakennuksen sairaalan lääkäri. Tehtaanlääkärinä Kankaan paperitehtaalla Jyväskylässä 15.11.1889–1891. Viipurin lääninsairaalan alilääkäri 1891–1897, Sortavalan piirilääkäri vuodesta 1897 kuolemaansa asti. Samalla Sortavalan

rautatielääkäri Nivan–Matkaselän rataosalla vuodesta 1898.

Luottamustoimet: Sortavalan kaupunginvaltuuston jäsen vuodesta 1903.

Jäsenyydet: Duodecim 1881–, Finska Läkaresällskapet vuodesta 1886 kuolemaansa saakka.

Opintomatkat: Wieniin ja Berliiniin valtion apurahalla 1893–1894.

Julkaisut: W. Starck: Eräs embryotomiatapaus. Duodecim 1888;4:186–8. Matkakertomus Finska Läkaresällskapet Handlingar 1894.

Haudattu Sortavalaan.

Kirjallisuutta

Duodecim-seuran kokousten pöytäkirjoja. Duodecim 1911;27:263. Ingman-Starck N. Laulajattaren muistelmia. Porvoo: WSOY, 1928. Pesonen N. Terveystien puolesta sairautta vastaan. Porvoo: WSOY, 1980. Suomalainen Y. Naëmi Ingman-Starck. Kirjassa: Pulkkinen M, toim. Suomalaisia musiikin taitajia. Esittävien säveltaiteilijoiden elämäkertoja. Helsinki: Fazerin musiikkikauppa, 1958, s. 200–5. Warén EJ. Werner Johannes Starck †. Duodecim 1921;37:107–8. Wikström DA. Otteita Duodecim-seuran pöytäkirjoista. Duodecim 1891;7:281–93.